

Соня СЕМОВА (Велико Търново)

ДОЦ. К. П. Н. БЕЛЧО КРЪСТЕВ КРЪСТЕВ (ШУМЕН)

Роден на 8 юли 1946 г. в с. Драгоєво, Шуменско, в семейството на родолюбиви земеделци, Белчо Кръстев е далечен потомък на Васил Друмевия род. От ранно детство той е закърмен с любовта към родния край и родината. Прекарва детството си в родното село Драгоєво и от дядо си Кръстьо научава много за историята на селището, помни всички местности и легендите, които се разказват за тях. Общувайки непосредствено с живата природа и почерпвайки от мъдростта и българщината на своите близки и съселяни, у него се запалва искрата на познанието.

През 1964 г. завършва Нанчовата гимназия (дн. Математическа гимназия) в гр. Шумен и след отбиване на военните си задължения е приет във Великотърновския университет (тогава още ВПИ "Братя Кирил и Методий"), специалност българска филология. Още през първата година от следването си той се записва в кръжока по ономастика при проф. Н. Ковачев. Незабравими остават за него летните експедиции по топонимия из Тревненския край, с удоволствие фишира имена на кандидат-студенти. Кръжочните занимания под нещото ръководство на научния ръководител завинаги го свързват с ономастиката и краезнанието. Оттогава са и първите му публикации за историята и етимологията на селищното название Шумен. Това определя и избора му на тема за дипломна работа *Топонимията в северната половина на Преславско* с научен ръководител проф. Н. К о в а ч е в, която той успешно защитава. След завършване на висшето си образование е назначен за учител в гимназията в гр. Шумен. Една година работи и като инспектор в Градския съвет за култура.

През 1976 г. с конкурс е назначен за асистент по методика на обучението по български език във ВПИ "К. Преславски". От април 1984 г., след защита на кандидатската си дисертация на тема *Система в*

изграждането на речеви умения и правоговорни навици, Б. Кръстев е избран за главен асистент. Той ръководи педагогическата практика на студентите-филолози, чете лекции и води спецкурсове по проблемите на езиковото обучение, ръководи курсове по следдипломна квалификация, дипломанти, специализанти, преподава практически български език на бесарабски българи. През 1990 г. му е присъдено званието доцент по методика на обучението по български език. Хабилизационният му труд е на тема *Компютърен тренажор и лингвистични игри с персонален компютър в обучението по български език – 4–7 клас*. Приложените към труда софтуерни продукти и методиките към тях допринасят за разнообразяване и усъвършенстване на езиковото обучение в училищата. Излизат и негови публикации по темата.

Редом с преподавателската си дейност започва и по-активни занимания с научна дейност. Интересите му са разностранни и това е видно от широкия кръг области, в които работи: съвремен български книжовен език, ономастика и диалектология, методика на обучението по български език, история на българското образование през Възраждането. Резултатите не закъсняват. Появяват се статии, студии, книги: *Използване на "Правоговорен речник на българския език" при изграждане на правоговорни навици и речеви умения* (1978), *Опит за класификация на правоговорните грешки в речта на учениците* (1983), *Дидактически и методически принципи при обучението по правоговор* (1986), *Методи и похвати за повишаване на резултатността при обучението по правоговор* (1986), *Съвременните средства за масова информация (радио, телевизия, кино) и УГС в обучението по правоговор* (1986) и др. Особено високо е оценена от специалистите и от българските учители книгата му *Занимателна фонетика* (София, изд. "Народна просвета", 1990, преиздадена с допълнения през 1994 г.). Това е първото по рода си у нас помагало, в което е обхваната системно фонетиката и е предложено завидно разнообразие от занимателни задачи и игри. Приносът в това отношение се задълбочава и с *Помагало по фонетика и фоностилистика* (В. Търново, ИК "Знак 94", 1994). Ценно за студентите-филолози и учителите е помагалото *Методика на обучението по български език* (В. Търново, 1994, 224 с.), съдържащо актуална методическа информация, задачи, казуси, богат илюстративен и емпиричен материал.

Многобройни са и работите му, посветени на българското образование. Сред тях са статии за възрожденските дейци, работили в Шумен и Шуменско (напр. *Книжовната дейност на възрожденския учител Рашко Илиев Блъсков*, *Учителят Сава Илиев Доброплодни*, *Учителската*

дейност на Христо Герчев и др.) и особено студията му *Културно-просветната дейност на фамилията Блъскови* (София, 1989).

Безспорни са заслугите на доц. Белчо Кръстев за утвърждаване и популяризиране на ономастичната наука у нас. Интересът му към тази наука, възникнал още през детските му години, го съпътства и днес. Обект на изследванията му са главно топонимите в землището на Велики Преслав и неговите околности.

В съавторство с проф. К о в а ч е в написва статията *Към историята и етимологията на Шумен* (Ш у м е н с к а з а р я, 25. VII. 1968), в която излагат няколко схващания за етимологията на *Шумен*. Като извод авторите приемат, че “в днешното *Шумен* е запазено едно старинно славянско селищно название, свързано с най-общо понятие за “гора/листак, шумак”. На този въпрос доц. Кръстев се връща и в доклада си *За името Шумен* на юбилейната научна сесия, посветена на 1300-годишнината на Българската държава през октомври 1981 г. (– В: Ю б и л е н с б о р н и к “10 години ВПИ – Шумен”, Шумен, 1981, 263–266). В него той отново привежда доказателства за славянския произход на названието.

На Първа кръгла маса “Състоящие и проблемите на българската ономастика”, проведена през юни 1989 г. във Велико Търново доц. Кръстев изнася доклад *За някои нерешени въпроси на българската топонимична стратиграфия* (– В: С ъ с т о я н и е и п р о б л е м и н а б ъ л г . о н о м а с т и к а . Т . 1 . В . Т ъ р н о в о , 1990, 76–77), в който подчертава необходимостта от задълбочено изследване на трите основни страта, особено в районите с ислямизирано българско население.

При обсъждане на принципите за създаване на Български топонимичен речник и атлас на Първия конгрес по ономастика през октомври 1991 г. той излиза с доклад *Ентопиците в структурата на топонимичния речник* (– В: С ъ с т о я н и е и п р о б л е м и н а б ъ л г . о н о м а с т и к а . Т . 2 . В . Т ъ р н о в о , 1994, 181–185, в съавт. с Ив. Б а т а л о в). В него се отбелязва, че съществуващият начин на записване на ентопиците в речниковата статия дава информация само за формата, но не и за лексикалното значение и полисемията. В тази връзка авторите предлагат народните географски названия “да бъдат представени и разглеждани в контекста на комплекса Топонимичен речник – Ентопичен речник – Атлас”.

Изследванията му, свързани с топонимията в района на Велики Преслав са отразени в:

За някои старинни елементи в топонимията на Велики Преслав и неговите околности (Е з и к и л и т е р . , 1991, № 2, 64–74) и *За няколко*

топонима от околностите на старопрестолния град (– В: Сборник “100 години Велики Преслав”, 1995, в съавторство с Ст. Витлянов). В първата публикация засягат въпросите за славянския произход на името *Преслав*; привеждат доказателства за устойчивостта на българското присъствие в топонимията на този район; посочват редица старинни местности с названия като *Барбина*, *Бѣлия бряг*, *Бѣрчовци*, *Брегурла*, *Бръш Лясковци*, *Валива*, *Върбилин дол*, *Голѣша*, *Грапите*, *Дънарница*, *Керемидина*, *Прявода*, *Страдините*, *Тунѣсец*, *Хърцовец* и др.; изтъкват характерни фонетични особености на топонимите; отбелязват характерни архаични черти в граматичния и словообразователен строеж на топонимите. Във втората публикация още веднъж се доказва славянския произход на името Преслав, цитират се немалък брой имена от славянския топонимичен страт като *Аргата*, *Божурица*, *Дънвовци*, *Зъбуите*, *Малеката*, *Мъртвицата*, *Патлѣйна*, *Синилика* и др.; обръщат внимание на посесивни имена, образувани с топонимични наставки *-ик*, *-ец*, *-овец*, *-овка*, *-ица*, *-ен*, *-ин*, *-ина*, *-уц*, *-уш*, *-еш*, *-иш* и др.; подкрепят тезата си за съхранени старинни славянски елементи в топонимията на Преславско, въз основа на някои архаични топоними като *Версгава*, *Барбина*, *Бял бряг*, *Белнево бърдо*, *Бръшлясковци*, *Въбилин дол*, *Парнарица*, *Прявода*, *Тенесец* и др.

Ономастичните изследвания на доц. Кръстев са главно в областта на топонимията, но не остава без внимание и антропонимията. В статията *Хубавото име е изкуство* (Шумениска зоря, 22. XII. 1981) той прави преглед на тенденциите в процеса на именуването на българските граждани – оригиналните, увлечението по “модни” имена, водещо не “до комични, а до трагични последици” (резултат на което са имена от типа *Електрон*, *Самолетка*, *Сандал*, *Кенефка* и др.); пиетет към сложни антропоними, съставени най-често от две съществителни нарицателни имена (например с втора наставка *-мир*, *-люб*, *-слав*, *-зар*, *-мил*); стремеж на родителите чрез единственото си дете да подновят имената и на бабата и на дядото. В заключение авторът заявява, че “хубавото име е изкуство”.

Кръстевите традиции на българите и основните тенденции и процеси в българската личноеименна система са обект на наблюдение в доклада му на Първата национална конференция по ономастика *Езиковия усет и изборът на лично име* (– В: Състояние и проблеми на българска ономастика. Т. 2. Велико Търново, 1994, 137–146). Посочени са имена, взети от библиейски сказания; ЛИ, давани при обичай “подхвърляне” на новороденото; ЛИ широко разпространени в прабългарската и славянска традиция. Авторът подчертава: “Здравият езиков усет към

родната българска реч е най-същественният фактор при сътворяването и избора на личното име”.

В статията си *Да съхраним историята и традициите* (Преславска трибуна, 18. VI. 1987) прави преглед на названията на улиците в гр. Преслав. Според автора при именуването на улиците “основен принцип, който трябва да се спазва в случая, е историзмът”.

С тези си приноси доц. Белчо Кръстев има своето място в българската ономастика от североизточния край на България.